

Iranian Perspectives on Iran-Russia Relations: Political Science and IR Scholars' Views

Reza Zabihi^{id}

Assistant Professor of International Relations, Department of Iranian Policy Studies, Iranology Foundation, Tehran, Iran.

E-mail: r.zabihi@iranology.ir

Article Info.

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received:
15 September 2025

Revised:
24 February 2026

Approved:
22 June 2026

Published Online:
2 September 2026

Keywords:

Scholars,
Political Science,
Content
Analysis,
Neoclassical
Realism,
Russia,
Iran.

ABSTRACT

Iran-Russia relations are among the most important regional and international strategic interactions, with a major impact on geopolitical, security, and economic developments in the Eurasian region. This study asks how Iranian political scientists interpret the international system's structural pressures and transform them into patterns of Tehran–Moscow interaction. In response, the main hypothesis argues that the pattern of Iran–Russia interaction is not a direct result of the international system's structure; rather, foreign policy elites reconstruct it through perceptual filters. Without a deep historical, cultural, and political understanding of both sides, any analysis of these relations will remain incomplete. This qualitative study uses content and thematic analyses to identify and examine key aspects of this relationship, drawing on interviews, speeches, and articles by prominent scholars. The findings suggest that avoiding emotional and ideological statements and emphasizing a deep understanding of Russian history, culture, and political developments are essential for effective, strategic engagement. Geographical proximity and Russia's instrumental role in regional equations make a strategic partnership necessary, but this cooperation should not lead to unilateral dependence. Challenges such as Russophobia in Iran and superficial perceptions of Iran in Russia require cognitive diplomacy and the removal of misunderstandings. Shared cultural and historical similarities also provide a strong basis for balanced cooperation.

Cite this article: Zabihi, R. (2026), "Iranian Perspectives on Iran-Russia Relations: Political Science and IR Scholars' Views", *Central Eurasia Studies*, Vol. 19, No. 1, pp. 187-217

<http://doi.org/10.22059/JCEP.2026.400486.450346>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran

Introduction: Iran-Russia relations are among the most important regional and international strategic interactions, with a major impact on geopolitical, security, and economic developments in the Eurasian region. Given the increasing complexity of the international system and ongoing changes in the global order, policymakers and international relations researchers need a detailed, comprehensive assessment of these relations. This issue requires a realistic, national-interest-centered approach to capture the complexities and multiple dimensions of this interaction within an analytical and scientific framework. The main goal of this research is to identify key aspects of Iran-Russia relations from the perspective of Iranian political science and international relations experts and to provide a qualitative, analytical framework to better understand and manage this strategic relationship effectively. This work becomes more important when we consider Russia's pivotal role in regional and global political equations and its direct impact on Iran's security and development. A deep understanding of this relationship can help shape a balanced and intelligent foreign policy and prevent one-dimensional dependence.

Research question: How do Iranian political science scholars interpret the structural pressures of the international system and translate them into patterns of Tehran-Moscow interaction?

Research hypothesis: The pattern of Iran-Russia interaction is shaped not only by the structure of the international system, but also by the perceptions of foreign policy elites; therefore, without a historical, cultural, and political understanding of both sides, its analysis remains incomplete.

Methodology: This qualitative research uses content analysis to identify and examine key aspects of this relationship through interviews, lectures, and articles by prominent researchers. To validate the hypothesis, it draws on the perspectives of prominent Iranian political science and international relations professors in a comprehensive, integrated manner and evaluates the complex, multi-layered aspects of this relationship using qualitative content analysis and thematic analysis. The data used include a secondary collection of interviews, speeches, and articles by seven prominent experts in this field, all of whom have academic credibility and media recognition in

international relations and have published numerous works on Iran's interactions with major powers. These scholars include: Elaheh Koolaee, Ebrahim Mottaghi, Mehdi Sanaei, Seyed Jalal Dehghani Firooz Abadi, Mohammad Javad Zarif, Seyed Mohammad Kazem Sajjadpour, and Hossein Salimi.

To increase credibility, the extracted themes were compared with previous analyses and findings from similar studies. To increase reliability and reduce bias, the researcher also compared and integrated multiple researchers' opinions. This comparison enabled the researcher to identify commonalities and differences in perspectives and present a balanced, comprehensive picture. The use of triangulation, which evaluated at least three sources for each researcher, each including at least one article and one lecture, further ensured the validity of the data.

Results and discussion: The findings show that avoiding emotional and ideological statements and emphasizing a deep understanding of Russia's history, culture, and political developments are essential for effective, strategic engagement. Geographical proximity and Russia's instrumental role in regional dynamics make a strategic partnership necessary, but this cooperation should not lead to unilateral dependence. Challenges such as Russophobia in Iran and superficial perceptions of Iran in Russia require cognitive diplomacy and the removal of misunderstandings. Shared cultural and historical commonalities also provide a solid basis for balanced cooperation.

Furthermore, a comprehensive analysis of the findings shows that Iran-Russia relations are rooted in a turbulent history marked by bitter experiences, negative mentalities, and structural challenges within the international system. At the same time, this relationship has evolved within the framework of "neo-classical realism," which emphasizes strategic independence, the balance of power, and consideration of geopolitical capacities. Cognitive challenges, such as Russophobia, limited understanding, and bipolar perceptions, are among the main obstacles to deepening sustainable relations. In contrast, opportunities for cooperation across various energy sectors and Iran's geopolitical weight offer potential to expand bilateral relations and strengthen Iran's position in the international system.

Conclusion: Iran's foreign policy should avoid the dualistic view of good and evil and instead be based on pragmatism and engagement with different powers to secure national interests. Cooperation with Russia in areas such as security and the economy, without complete dependence, can strengthen Iran's international position. Balancing relations with different powers and avoiding sacrifices in relations with the West or the East are essential requirements for a balanced foreign policy. Strategic cooperation with Russia will only be an opportunity when accompanied by deep understanding and realistic management that prioritizes Iran's national interests. Finally, amid complex and changing global developments, Iran-Russia relations require a forward-looking perspective and careful scenario planning. The scenarios that could propel this cooperation towards a sustainable strategic partnership or maintain tactical and temporary relations depend on several elements, including changes in the international system, domestic developments in both countries, and the smart management of challenges and opportunities. Therefore, Iranian policymakers must develop flexible and multidimensional strategies based on analytical data and realistic approaches that can respond to unexpected events and complexities that may arise and put Iran-Russia cooperation on the path of sustainable and effective development.

Keywords: Scholars, Political Science, Content Analysis, Neoclassical Realism, Russia, Iran.

دیدگاه ایرانی به روابط ایران و روسیه: آرای استادان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل

رضا ذبیحی

استادیار روابط بین‌الملل، گروه مطالعات سیاستی ایران‌شناسی، بنیاد ایران‌شناسی، تهران، ایران.
 r.zabihi@iranology.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: علمی پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

تاریخ انتشار برخط:

۱۴۰۵/۰۶/۱۱

واژگان اصلی:

استادان،
 علوم سیاسی،
 تحلیل محتوا،
 واقع‌گرایی نوکلاسیک،
 روسیه،
 ایران.

تحلیل روابط ایران و روسیه مستلزم رویکردی واقع‌گرایانه و مبتنی بر منافع ملی است که بتواند پیچیدگی‌ها و ابعاد مختلف این تعامل راهبردی را به‌درستی بازتاب دهد، به‌طوری که پاسخ‌گوی نیازها و تحولات ژئوپلیتیکی، امنیتی و اقتصادی روزافزون باشد. پرسش اصلی این نوشتار این است که دیدگاه استادان علوم سیاسی ایران چگونه فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل را معناگذاری کرده و آن را به الگوی تعامل تهران و مسکو برمی‌گردانند؟ در پاسخ، این فرضیه مطرح می‌شود که الگوی تعامل ایران و روسیه، نتیجه مستقیم ساختار نظام بین‌المللی نیست، بلکه با فیلترهای ادراکی نخبگان سیاست خارجی بازسازی می‌شود و بدون شناخت تاریخی، فرهنگی و سیاسی دوطرف، تحلیل این روابط ناقص خواهد بود. در این نوشتار با رویکردی کیفی و با استفاده از روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل مضمون مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و مقاله‌های استادان برجسته، ابعاد اصلی این رابطه را شناسایی و بررسی می‌کنیم. یافته‌ها نشان می‌دهد چالش‌هایی مانند روس‌هراسی در ایران و درک سطحی از ایران در روسیه، نیازمند دیپلماسی شناختی و رفع سوءتفاهم‌هاست. اشتراک‌های فرهنگی و تاریخی نیز بستر مناسبی برای گسترش همکاری‌های متوازن فراهم می‌کند. سیاست خارجی ایران باید با پرهیز از دوگانگی خیر و شر، بر عمل‌گرایی و تعامل با قدرت‌های مختلف برای تأمین منافع ملی استوار باشد. چنانکه ایجاد تعادل در روابط با قدرت‌ها از الزام‌های سیاست خارجی مبتنی بر منافع ملی و واقع‌گرایی است. مشارکت راهبردی با روسیه، زمانی فرصت‌ساز خواهد بود که با شناخت عمیق و مدیریت واقع‌بینانه همراه باشد و منافع ملی ایران را در اولویت قرار دهد.

استناد: ذبیحی، رضا (۱۴۰۵)، «دیدگاه ایرانی به روابط ایران و روسیه: آرای استادان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل»، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۹، شماره ۱، صص. ۱۸۷-۲۱۷.

<http://doi.org/10.22059/JCEP.2026.400486.450346>

© The Author(s).

ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

روابط ایران و روسیه از مهم‌ترین روابط راهبردی منطقه‌ای و بین‌المللی است که بر تحولات ژئوپلیتیکی، امنیتی و اقتصادی اوراسیا تأثیر قابل توجهی دارد. با توجه به پیچیدگی‌های فزاینده نظام بین‌الملل و تحولات نظم جهانی، تحلیل این روابط برای سیاست‌گذاران و پژوهشگران روابط بین‌الملل اهمیت روزافزون یافته است. با وجود این، بخش قابل توجهی از ادبیات موجود یا این روابط را فقط براساس الزام‌های ساختاری نظام بین‌الملل تبیین می‌کند یا آن را در قالب داوری‌های هنجاری و سیاست‌های تجویزی تحلیل می‌کند؛ در حالی که نقش متغیرهای ادراکی و تفسیری نخبگان در میانجیگری میان فشارهای ساختاری و رفتار سیاست خارجی کمتر به صورت نظام‌مند بررسی شده است. موضوعی که به این نوشتار سرشتی ایران‌پژوهانه نیز می‌دهد.

بر این اساس، مسئله اصلی نوشتار نه فقط ارزیابی سرشت روابط ایران و روسیه، بلکه پاسخ‌گویی به این پرسش است که دیدگاه استادان علوم سیاسی ایران چگونه فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل را معناگذاری کرده است و آن را به الگوی خاصی از تعامل تهران و مسکو برمی‌گردانند؟ در چارچوب نظری واقع‌گرایی نوکلاسیک، فرض اصلی این است که الگوی تعامل ایران و روسیه نتیجه مستقیم ساختار نظام بین‌الملل نیست، بلکه با فیلترهای ادراکی نخبگان سیاست خارجی بازسازی می‌شود. بر این اساس، برداشت‌های تاریخی از روسیه، درک نخبگان از جایگاه ایران در نظم جهانی و تفسیر آنان از فرصت‌ها و محدودیت‌های ژئوپلیتیکی، متغیرهای واسطی هستند که میان فشارهای بیرونی و رفتار سیاست خارجی قرار می‌گیرند. از این دیدگاه، پدیده‌هایی مانند روس‌هراسی در فضای فکری ایران یا برداشت‌های تقلیل‌گرایانه از همکاری‌های دوجانبه، بخشی از سازوکار ادراکی شکل‌دهنده به سیاست خارجی برآورد می‌شوند.

برای آزمون این چارچوب، در این نوشتار با بهره‌گیری از روش کیفی و با استفاده از تحلیل محتوا و تحلیل مضمون، دیدگاه‌های هفت نفر از استادان برجسته علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ایران را در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۴ بررسی می‌کنیم. هدف این نوشتار بازسازی الگوی ادراکی نخبگان دانشگاهی ایران در مورد روابط ایران و روسیه در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک است. یافته‌ها نشان می‌دهد این رابطه را نمی‌توان فقط در قالب «اتحاد راهبردی» یا «همگرایی دوره‌ای» فهم کرد، بلکه بیشتر به صورت نوعی همکاری تاکتیکی پایدار بازنمایی می‌شود که در تأثیر میانجیگری ادراک نخبگان شکل می‌گیرد. این نوشتار با تبیین نقش ادراک

نخبگان، علاوه بر تحلیل روابط ایران و روسیه، به گسترش کاربرد واقع‌گرایی نوکلاسیک در مطالعات سیاست خارجی ایران نیز کمک می‌کند.

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی روابط ایران و روسیه را بررسی کرده‌اند که می‌توان آن‌ها را این‌گونه دسته‌بندی کرد:

۱. مطالعات ساختاری و ژئوپلیتیکی روابط ایران و روسیه

میرفرخایی (۱۴۰۳) در مقاله «مؤلفه‌های ساختاری تأثیرگذار بر مدل روابط ایران و روسیه (۲۰۱۵-۲۰۲۳)»، برجام و جنگ اوکراین را مهم‌ترین متغیرهای ساختاری دو کشور در این دوره می‌داند. در حوزه بحران سوریه، غنی و عسگریان (۱۴۰۰) در «مانع‌های شکل‌گیری ائتلاف راهبردی جمهوری اسلامی ایران و روسیه؛ مطالعه موردی ائتلاف ایران و روسیه در بحران سوریه»، استدلال می‌کنند که ائتلاف دوجانبه فقط نتیجه تهدیدهای مشترک بوده و گسترش آن با محدودیت روبه‌رو است. فرشادگهر و همکاران (۱۳۹۶) در «واکاوی روابط روسیه و جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر بحران سوریه» تأکید می‌کنند که با وجود تحول روابط، فشارهای ساختاری همچنان مانع اتحاد راهبردی است. نوروزی و رومی (۱۳۹۳) در مقاله «چشم‌انداز روسی به روابط ایران و روسیه (۱۳۸۴-۱۳۹۲)» با تکیه بر «عمل‌گرایی راهبردی»، هدف‌های روسیه را بازنمایی هویت قدرت بزرگ، منافع اقتصادی و نفوذ ژئوپلیتیک برمی‌شمارند. کولایی و زنگنه (۱۴۰۲) در مقاله «تأثیر جنگ اوکراین بر روابط ایران و روسیه»، با رویکرد واقع‌گرایی نوکلاسیک بر ثبات ارکان روابط تأکید می‌کنند. علمدار و کولایی (۱۴۰۱) در مقاله «تحلیل ژئوپلیتیکی روابط ایران و روسیه پس از انقلاب اسلامی»، این روابط را تاکتیکی و در راستای منافع ملی روسیه بیان می‌کنند.

۲. مطالعات متغیرهای داخلی و ادراک‌ها

کهرازه (۱۳۹۷) در مقاله «رؤیای ابرقدرتی سخت‌افزاری و واقعیات جهان نو؛ ادراک تاریخی، برندینگ و تصویر ملی روسیه در ایران»، تصویر روسیه در ایران را متأثر از روایت‌های غربی و تجربه‌های تاریخی، بیشتر منفی ارزیابی می‌کند. در برابر، جهان‌پرور و ربانی (۱۳۹۸) در مقاله «سهم و کارکرد گفت‌وگوهای فرهنگی در مناسبات فرهنگی (با تأکید بر روابط فرهنگی ایران

و روسی)» بر ظرفیت گفت‌وگوها برای مدیریت چالش‌ها تأکید می‌کنند. ولی‌زاده و کاظمی (۱۴۰۰) در مقاله «تأثیر مؤلفه‌های فرهنگ راهبردی بر روابط دوجانبه و منطقه‌ای ایران و روسیه»، تفاوت‌های هویتی را عامل تثبیت الگوی «متحد موقت» می‌دانند. کولایی و زرگری (۱۳۹۷) در مقاله «عوامل مؤثر در رویکرد روسیه به برنامه هسته‌ای ایران»، رویکرد مسکو را متأثر از گفتمان‌های هویتی و نقش‌های جهانی و منطقه‌ای روسیه دانسته و تقلیل آن به عوامل اقتصادی یا بین‌المللی را ناکافی می‌دانند.

۳. جایگاه دیدگاه‌های استادان علوم سیاسی در ادبیات سیاست خارجی ایران

در ادبیات موجود، آثار کولایی (۱۳۹۷) در کتاب «جمهوری اسلامی ایران در ادراک‌ها و ایستارهای رهبران روسیه» بر ابعاد ادراکی روابط ایران و روسیه تأکید دارد؛ کولایی و هادی‌پور (۱۳۹۹) در مقاله «تحلیل سیاست خارجی روسیه در قفقاز جنوبی بر پایه ژنوتوپلیتیک»، بر اهمیت هژمونی فرهنگی و تاریخی در کنار مؤلفه‌های سخت‌افزاری در پیرامون روسیه تأکید دارند. دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۲) در مقاله «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» چارچوب‌های نظری سیاست خارجی را تبیین می‌کند. متقی (۱۳۹۰) در مقاله «الگو و روند در سیاست خارجی ایران» به ساختارها و فرایندهای تصمیم‌گیری می‌پردازد. ظریف (۱۴۰۲) در مقاله «چالش شناختی در مفهوم مخاصمه و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران در دوران گذار روابط بین‌الملل»، سلیمی (۱۴۰۳) در مقاله کتاب «هرمنوتیک و شناخت روابط جهانی»، سنایی (۱۳۹۵) در مقاله «روسیه: جامعه، سیاست و حکومت» و سجادی‌پور (۱۳۸۴) در آثار خود مانند مقاله «چارچوبی مفهومی و فراگیر برای درک و تحلیل سیاست خارجی ایران»، به تقویت بنیان‌های تحلیلی این حوزه کمک کرده‌اند.

۴. جایگاه این نوشتار

با وجود مطالعات بالا، خلاً اصلی، نبود مطالعه‌ای نظام‌مند برای بازسازی «دیدگاه استادان علوم سیاسی ایران» در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک است. در این نوشتار با تحلیل ۲۱ متن از هفت استاد (۱۳۹۳-۱۴۰۴)، نشان می‌دهیم چگونه ذهنیت نخبگان، فشارهای ساختاری را فیلتر کرده و الگوی «همکاری تاکتیکی بدون اتحاد راهبردی» را تبیین می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

به دلیل پیچیدگی تحلیل کیفی، بخش روش‌شناسی را پیش از چارچوب نظری قرار می‌دهیم تا فرآیند گردآوری و تحلیل داده‌ها شفاف شود.

۱. نوع پژوهش و رویکرد

این نوشتار کیفی، تفسیری و اکتشافی است و با رویکرد تحلیل معنایی، به دنبال فهم عمیق دیدگاه استادان علوم سیاسی ایران در مورد روابط با روسیه در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک هستیم. در این زمینه، نه بر سنجش متغیرها، بلکه بر استخراج الگوهای ذهنی و منطق‌های تفسیری تمرکز کرده‌ایم.

۲. جامعه پژوهش و منطق انتخاب نمونه

جامعه پژوهش شامل استادان و صاحب‌نظران برجسته حوزه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی است که در زمینه روابط ایران و روسیه یا تحلیل سیاست خارجی آثار علمی منتشر کرده‌اند. با توجه به سرشت کیفی و نظری نوشتار، نمونه‌گیری به صورت هدفمند و مبتنی بر این معیارها انجام شده است:

۱. تخصص و تولید آثار علمی در مورد روسیه و روابط ایران در نظم منطقه‌ای و جهانی؛
 ۲. جایگاه علمی و دانشگاهی شناخته‌شده در حوزه روابط بین‌الملل؛
 ۳. بازتاب و اثرگذاری گفتمانی در فضای علمی و رسانه‌ای؛
 ۴. تنوع نهادی و تعلق به مراکز دانشگاهی شاخص کشور در حوزه مطالعات سیاست خارجی «دانشگاه تهران (دو دانشکده)، دانشگاه علامه طباطبایی و دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه».
- بر این اساس، هفت استاد منتخب به عنوان «نمونه نظری» پژوهش انتخاب شدند تا امکان بازسازی نظام‌مند دیدگاه‌های شاخص در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک فراهم شود.

۳. گردآوری داده‌ها

منابع نوشتار شامل متن تخصصی (سخنرانی‌ها و مقاله‌های تحلیلی) از استادان و صاحب‌نظران برجسته حوزه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی ایران است که در جدول ۱ جدا آمده‌اند.

جدول ۱. جامعه پژوهش شامل ۲۱ متن از ۷ استاد برگزیده

ردیف	نام استاد	عنوان محتوا	شکل محتوا	
			مقاله	سخنرانی
۱	الهه کولایی	تأثیر عوامل بین‌المللی بر روابط اقتصادی ایران و روسیه (کولایی و کاویانی فر، ۱۴۰۰)	×	
۲		Iran-Russia Relations after the Ukraine War (Koolae and Zangeneh, 2023)	×	
۳		الهه کولایی: کسانی که هنوز در فضای نظام دو قطبی سیر می‌کنند، متوجه تغییرهای گسترده و عمیق نظام بین‌الملل نیستند/ روس‌ها به هیچ وجه مایل نیستند نوع رابطه ایران با آمریکا تحول پیدا کند (کولایی: کسانی که...، ۱۳۹۷)		×
۴	ابراهیم متقی	نشست بررسی «روایت و تحلیل ایرانی از تاریخ تحولات روسیه»/ متقی: درک روس‌ها از ایران جزئی است/ شناخت عمقی نسبت به روسیه محدود است (نشست بررسی «روایت...»، ۱۴۰۴)	×	
۵		میزگرد «نگاه به شرق»/ متقی: چرا الگوی رفتاری ایران و روسیه تغییر کرد؟ (میزگرد «نگاه به شرق»/...، ۱۳۹۷)		×
۶		عمل‌گرایی راهبردی در روابط جمهوری اسلامی ایران و روسیه (متقی و همکاران، ۱۳۹۳)		×
۷	مهدی سنایی	روند چند جانبه‌گرایی بین‌المللی و راهبرد شرقی ایران (سنایی و کرمی، ۱۳۹۸)	×	
۸		نشست بررسی «روایت و تحلیل ایرانی از تاریخ تحولات روسیه»/ سنایی: شناخت روسیه، پیش‌نیاز خودآگاهی ملی (نشست بررسی «روایت...»، ۱۴۰۴)		×
۹		نشست اختصاصی ایراس: ایران با کدام روسیه طرف است/ سنایی: هنوز در چارچوب ستیزش یا پرستش به امر خارجی نگاه می‌شود (نشست اختصاصی ایراس...، ۱۴۰۰)		×
۱۰	سید جلال دهقانی فیروزآبادی	ایران و نظم نوین جهانی؛ چالش‌ها و فرصت‌ها (دهقانی فیروزآبادی و ذبیحی، ۱۴۰۳)	×	
۱۱		پیش‌ران‌های سیاسی و امنیتی نظام بین‌الملل تا سال ۲۰۳۰ و سناریوهای پیش روی ایران (دهقانی	×	

ردیف	نام استاد	عنوان محتوا	شکل محتوا	
			مقاله	سخنرانی
		فیروزآبادی و همکاران، (۱۴۰۲)		
۱۲		دهقانی: مهم‌ترین نقطه آسیب ما دیپلماسی عمومی است/ به سیاست خارجی فعال، نیاز داریم/ ضرورت تقویت قدرت نرم کشور (دهقانی: مهم‌ترین...، (۱۴۰۱)		×
۱۳		ایران و چالش شناختی در تنوع معنایی اتحاد راهبردی در روابط بین‌الملل (ظریف و کریمی، (۱۴۰۲)	×	
۱۴	محمدجواد ظریف	همایش سالانه انجمن علوم سیاسی/ ظریف: حمایت از مقاومت از قدرت‌های معنایی ایران است (همایش سالانه...، (۱۴۰۲)		×
۱۵		روایت ظریف از عشق و نفرت به روسیه (روایت ظریف...، (۱۴۰۴)		×
۱۶		چارچوبی مفهومی و فراگیر برای درک و تحلیل سیاست خارجی ایران (سجادپور، (۱۳۹۷)	×	
۱۷	سیدمحمدکاظم سجادپور	واکای تقابل راهبردها در غرب آسیا و تأثیر وزن ژئوپلیتیکی ایران بر روابط میان کشورهای منطقه (واکای تقابل...، (۱۳۹۵)		×
۱۸		سجادپور: سرشت سرنوشت‌ساز ایران و روسیه نیاز به تقویت در ابعاد مختلف دارد (سجادپور: سرشت...، (۱۳۹۷)		×
۱۹		The Future of the Regional System of the Middle East and the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran (Salimi and Pour Esmaeili, 2022)	×	
۲۰		دانشگاه علامه طباطبائی پیشنهاد روابط علمی و تخصصی با دانشگاه‌های روسیه (دانشگاه علامه...، (۱۳۹۷)		×
۲۱	حسین سلیمی	نشست بررسی «روایت و تحلیل ایرانی از تاریخ تحولات روسیه»/ سلیمی بخش مهمی از تفکر روسی محصول خوانش روسی از مدرنیته است نه تقابل با آن (نشست بررسی «روایت...، (۱۴۰۴)		×

منبع: نویسنده

انتخاب داده‌های ثانویه به دلیل دسترسی به دیدگاه‌های تثبیت‌شده و رسمی نخبگان و امکان تحلیل نظام‌مند گفتمان آن‌ها انجام شده است.

۴. روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها، از روش‌های «تحلیل محتوا» و «تحلیل مضمون» استفاده کرده‌ایم. در مرحله نخست تحلیل محتوا را به عنوان تکنیکی برای استنباط تکرارپذیر و معتبر از متن (کرپندروف، ۱۳۹۳: ۲۵)، برای کدگذاری واحدهای معنایی خرد و استخراج مفاهیم اصلی به کار گرفته‌ایم (Schreier, 2012: 134; Hsieh and Shannon, 2005: 1279-1280). همه متن‌ها را خطبه‌خط بررسی و همه عبارت‌های مربوط با موضوع را برای جلوگیری از حذف مضامین اصلی، استخراج و کدگذاری کرده‌ایم. در مرحله بعد، با استفاده از تحلیل مضمون، کدهای استخراج‌شده را سازماندهی و الگوها و معانی پنهان در دیدگاه‌های استادان را به صورت جامع و چندبعدی بررسی کرده‌ایم (Braun and Clarke, 2006: 77-101).

این تحلیل‌ها به استخراج محورهای اصلی نوشتار منجر شد که شامل تحلیل تاریخی، منافع ملی و ژئوپلیتیک، چالش‌های شناختی، فرصت‌ها و تهدیدها و راهکارها و پیشنهادها هستند. هر یک از این محورها از درون تحلیل محتوا و مضمون متن‌ها و سخنرانی‌های استادان استخراج شده و با مؤلفه‌های اصلی واقع‌گرایی نوکلاسیک مربوط هستند، به طوری که نقش فشارهای ساختاری، ظرفیت‌ها و ادراک نخبگان در شکل‌دادن به رفتار سیاست خارجی ایران را توضیح می‌دهند.

۵. اعتبار، روایی و پایایی

برای افزایش اعتبار و روایی یافته‌ها، از روش مثلث‌سازی داده‌ها استفاده کرده‌ایم؛ به این معنا که دیدگاه‌های مختلف استادان را با یکدیگر مقایسه و تلفیق کرده‌ایم تا تصویری متوازن و دقیق از واقعیت‌ها ارائه کنیم و از هرگونه جانب‌داری جلوگیری شود (Flick, 2009: 445).

چارچوب نظری: واقع‌گرایی نوکلاسیک

واقع‌گرایی نوکلاسیک از رویکردهای تلفیقی در نظریه سیاست خارجی است که در واکنش به محدودیت‌های واقع‌گرایی ساختاری شکل گرفت و می‌کوشد تبیین‌های سطح سیستمی (ساختار نظام بین‌الملل) را با عوامل درون‌دولتی پیوند دهد (Rose, 1998: 146-147; Lobell et al., 2009: 3-7). این رویکرد بر چند محدودیت واقع‌گرایی ساختاری تأکید می‌کند: رهبران

همیشه محرک‌های سیستمی را به درستی درک نمی‌کنند، نظام بین‌الملل علامت‌های روشنی در مورد تهدیدها و فرصت‌ها ارائه نمی‌دهد، فرض عقلانیت کامل واقع‌بینانه نیست و دولت‌ها از نظر کارکردی یکسان عمل نمی‌کنند (Ripsman et al, 2016: 19-24)

بر این اساس، اگرچه فشارهای سیستمی مانند توزیع قدرت بر رفتار دولت‌ها اثر می‌گذارند، اما تأثیر آن‌ها با متغیرهای داخلی مانند برداشت‌های نخبگان، ساختار دولت، ظرفیت سیاسی، رقابت‌های داخلی و میراث تاریخی فرهنگی فیلتر می‌شود (Rathbun, 2008: 294; Rose, 1998: 146-164). نظریه پردازانی مانند اسنایدر، شولر و زکریا نیز بر نقش عوامل داخلی و رقابت‌های سیاسی در شکل‌دادن به تصمیم‌های سیاست خارجی تأکید کرده‌اند (Snyder, 1999; Schweller, 1998; Zakaria, 1999). در این چارچوب، شولر چهار متغیر «انجام نخبگان، انجام نخبگان، انسجام اجتماعی و ثبات یا شکنندگی دولت» را در تعیین میزان انسجام دولت و توانایی آن در پاسخ به فشارهای بین‌المللی مؤثر می‌داند (Schweller, 2016: 47). ول‌فورت، کریستنسن و اسنایدر نشان می‌دهند که ظرفیت دولت و نهادهای داخلی، به عنوان فیلترهای مهم، شیوه تبدیل فشارهای سیستمی به نتایج سیاست خارجی را شکل می‌دهند (Wohlforth, 1999: 5-41; Christensen and Snyder, 1990: 137-168).

بنابراین واقع‌گرایی نوکلاسیک چارچوبی مناسب برای تبیین دیدگاه استادان ایرانی در مورد روابط ایران و روسیه فراهم می‌کند. تحلیل ۲۱ متن نشان می‌دهد که این روابط نه فقط بر پایه ساختار نظام بین‌الملل و نه فقط عوامل داخلی قابل توضیح است، بلکه از تعامل این دو سطح شکل می‌گیرد. در نتیجه، رفتارهایی مانند همکاری تاکتیکی، احتیاط ساختاری، بی‌اعتمادی تاریخی، پرهیز از اتحاد راهبردی و پیوند سیاست خارجی با متغیرهای مادی، ذهنی و نهادی در این چارچوب تبیین‌پذیر هستند.

جدول ۲. عوامل واقع‌گرایی نوکلاسیک در روابط ایران و روسیه

عامل اصلی	تعریف	نقش در نظریه واقع‌گرایی نوکلاسیک	شواهد و نمونه‌های پژوهشی
ساختار نظام بین‌الملل	متغیرهای بیرونی مانند قدرت‌های بزرگ، تحریم‌ها، رقابت ژئوپلیتیک،	متغیر مستقل اصلی: دامنه و جاه‌طلبی سیاست خارجی یک کشور را در درجه نخست جایگاه آن در نظام بین‌المللی و	کولایی (۱، ۲، ۳): اولویت پایین ایران برای روسیه، تحریم‌ها، اثر جنگ اوکراین؛ متقی (۴، ۵): شباهت‌های

عامل اصلی	تعریف	نقش در نظریه واقع گرایی نو کلاسیک	شواهد و نمونه‌های پژوهشی
بحران‌های منطقه‌ای	به‌ویژه قابلیت‌های نسبی قدرت مادی آن هدایت می‌کنند. با این حال، تأثیر آن‌ها بر سیاست خارجی غیرمستقیم و پیچیده است (Rose, 1998: 146)	ژئوپلیتیکی، تحریم سنایی (۷): تحولات نظم بین‌الملل؛ دهقانی (۱۰، ۱۱): تحولات ساختاری؛ ظریف (۱۴): سیالیت جهان و پرشماری مراکز قدرت، بحران اوکراین	
قدرت و منابع ملی	ظرفیت اقتصادی، سیاسی، امنیتی داخلی و وزن نسبی کشور در نظام بین‌الملل	متغیر واسطه داخلی؛ قدرت ملی قوی یا توانایی دولت در بسیج و بهره‌برداری از منابع داخلی، به‌عنوان متغیر واسطه داخلی تعیین می‌کند که یک دولت چقدر می‌تواند از فرصت‌های ناشی از ساختار بین‌الملل سود ببرد یا در برابر تهدیدهای آن مقاومت کند (Lobell et al., 2009: 42-62).	کولایی (۳) و متقی (۵): ضعف بنیان‌ها و روابط اقتصادی ایران؛ سجادپور (۱۷): قدرت منطقه‌ای ایران ناشی از عوامل ژئوپلیتیکی و اکتسابی؛ سنایی (۷): ضرورت تقویت ابعاد قدرت سیاسی، امنیتی و نظامی ایران؛ ظریف (۱۳): موقعیت جغرافیای راهبردی و تنهایی راهبردی طبیعی ایران
ادراک و تفسیر نخبگان	ذهنیت رهبران، برداشت‌های تاریخی، هویت و فرهنگ، کلیشه‌ها و برداشت جمعی	متغیر و حلقه واسطه اصلی؛ توضیح می‌دهد چرا واکنش کشورها به فشارهای مشابه متفاوت است؛ برداشت‌های تصمیم‌گیرندگان است که به‌وسیله آن فشارهای سیستمی باید فیلتر شوند (Rose, 1998: 157)	کولایی (۱، ۲، ۳): بی‌اعتمادی دیرپا؛ متقی (۴): روس‌هراسی، ذهنیت منفی؛ سنایی (۹): نگاه دوقطبی؛ دهقانی (۱۲): مدیریت انتظارها؛ ظریف (۱۵): پرهیز از انتظارهای افراطی و خوش‌بینی/ بدبینی افراطی؛ سلیمی (۲۱): نگاه خیر و شر
فرآیند سیاست‌گذاری خارجی	تصمیم‌ها و استراتژی عملیاتی کشورها پس از عبور فشار ساختاری از فیلتر ذهنیت و منابع	در این مرحله ترکیب فشار ساختار، ظرفیت داخلی، ذهنیت نخبگان و عملکرد نهادها، تبدیل به راهبرد عملی، نظم یا همکاری می‌شود (Ripsman et al, 2016: 1-15) (Lobell et al., 2009: 42-46)	کولایی (۳): بی‌توجهی به واقعیت‌ها در تصمیم‌ها و سیاست‌گذاری‌ها؛ سنایی (۷، ۸، ۹): نبود چشم‌انداز استراتژیک؛ ظریف (۱۵): تصمیم‌های نادرست؛ سلیمی

عامل اصلی	تعریف	نقش در نظریه واقع گرایی نوکلاریک	شواهد و نمونه های پژوهشی
	داخلی		(۲۱): تقلیل گرایی
نتیجه و رفتار خارجی	رفتار عینی ایران در روابط با روسیه و جامعه بین الملل: الگو، عمق، تداوم یا تغییر در رفتار سیاسی	خروجی نهایی تصمیم گیری های پیچیده و برهم کنش عوامل ساختاری و واسطه ای. توزیع بین المللی قدرت فقط با تأثیر گذاری بر تصمیم های مقام های واقعی می تواند نتیجه و رفتار خارجی کشورها را هدایت کند (Rose, 1998: 158) (Lobell et al., 2009: 62-63).	کولایی (۲، ۳): سیاست احتیاط آمیز؛ همکاری تاکتیکی و معطوف به ابعاد سیاسی و امنیتی؛ متقی (۵): نه شرقی-نه غربی و عدم تعهد؛ سنایی (۷): همکاری مقطعی؛ دهقانی (۱۲): منفعل و آسیب پذیری دیپلماسی؛ ظریف (۱۴، ۱۵) انتظارهای غیر واقعی در تعامل های دیپلماتیک

منبع: نگارنده

یافته های پژوهش

محورهای تحلیلی نوشتار نه به صورت پیشینی، بلکه در نتیجه تحلیل محتوا و تحلیل مضمون دیدگاه های استادان و در پیوند با متغیرهای واسطه واقع گرایی نوکلاریک استخراج شده اند. در واقع یافته های نوشتار در چارچوب واقع گرایی نوکلاریک تفسیر شده اند. بدین معنا که محورهای استخراج شده، بازتاب مستقیم فشارهای ساختاری نیستند، بلکه شیوه ادراک و معناگذاری نخبگان دانشگاهی ایران از این فشارها را نشان می دهند.

۱. محور تحلیل تاریخی روابط ایران و روسیه

تحلیل تاریخی روابط ایران و روسیه برای فهم پیچیدگی ها و دشواری های پایدار این تعامل چارچوبی بنیادین فراهم می کند. این روابط متأثر از لایه های تاریخی، ذهنی و ساختاری، خاطرات تلخ گذشته، قراردادهای تحمیلی و نابرابری های تاریخی است که بر ذهنیت سیاسی و عمومی ایرانی ها اثر گذاشته اند. همچنین تحولاتی مانند فروپاشی اتحاد شوروی، پیامدهای ۱۱ سپتامبر، جنگ اوکراین و تغییر نظم جهانی، مراحل تازه ای در روابط دو کشور ایجاد کرده اند. از این دیدگاه، تحلیل تاریخی در تبیین بدبینی متقابل، شکاف های شناختی و دوقطبی های

ذهنی و نهادی نقش مهمی دارد و ضرورت کاربست رهیافتی واقع‌بینانه و واقع‌گرایانه را برای سیاست‌گذاران ایرانی برجسته می‌کند.

جدول ۳. تحلیل مضمون محور تاریخی روابط ایران و روسیه

مضمون فرعی	استادان و متون مربوط	شرح و گسترش یافته‌ها
تجربه تاریخی و ذهنیت منفی	الهه کولایی (۱، ۲، ۳)، متقی (۴)، سجادپور (۱۶، ۱۸)، سلیمی (۲۱)	روابط ایران و روسیه همواره در تأثیر خاطره‌های تلخ تاریخی، تجربه‌های روابط نابرابر، قراردادهای تحمیلی و بی‌اعتمادی متقابل بوده است. این ذهنیت منفی، هم در میان نخبگان و هم افکار عمومی ایرانیان، بخشی ناشی از تبلیغات رسانه‌های غربی و بخشی دیگر نتیجه تجربه‌های تاریخی است. سلیمی نگاه خیر و شر را جاری در تاریخ این روابط می‌بیند و متقی ریشه این ذهنیت را در بیگانه‌هراسی و روس‌هراسی ایرانیان و تأثیر رسانه‌های غربی می‌داند، درحالی که کولایی و سجادپور بر سایه کلیشه‌های منفی تاریخی و بدبینی دیرپا در روابط تأکید دارند.
تحولات ساختاری نظام بین‌الملل	کولایی (۲، ۳)، سجادپور (۱۷)، دهقانی فیروزآبادی (۱۱)	فروپاشی شوروی، تحولات پس از ۱۱ سپتامبر، جنگ اوکراین و تغییر نظم جهانی، هر بار روابط ایران و روسیه را وارد مرحله‌ای جدید کرده است. این تحولات ساختاری، سیاست خارجی ایران را به‌سوی موازنه‌گرایی و احتیاط پیش برده و موجب شده روابط دو کشور بیشتر تابع شرایط بین‌المللی و رقابت قدرت‌های بزرگ باشد. کولایی به نقش بحران اوکراین و تحریم‌های غرب در نزدیکی دوره‌ای اما شکننده دو کشور اشاره دارند. دهقانی نتیجه جنگ اوکراین را تأثیرگذار در گروه‌بندی جدید می‌داند. سجادپور نیز بر نقش فروپاشی نظم‌های منطقه‌ای و جهانی در بازتعریف جایگاه ایران تأکید می‌کند.
نگاه امنیتی سیاسی روسیه به منطقه	کولایی (۱، ۳)، متقی (۴)، سجادپور (۱۷)	روسیه همواره به خاورمیانه و ایران با رویکردی امنیتی سیاسی نگریسته و کمتر به دنبال گسترش روابط اقتصادی پایدار بوده است. کولایی با بررسی اسناد رسمی روسیه نشان می‌دهد که خاورمیانه و ایران در اولویت‌های پایین‌تر سیاست خارجی روسیه قرار داشتند. متقی و سجادپور بر نگاه ابزاری و امنیت‌محور روسیه به منطقه تأکید دارند.

منبع: نویسنده

خلاصه مضمون: روابط ایران و روسیه تاریخچه‌ای پرفرازونشیب دارد که در آن تجربه‌های تلخ تاریخی، قراردادهای تحمیلی و بی‌اعتمادی نسبت به روسیه نقش اصلی را داشته‌اند. این رابطه همواره در سایه ذهنیت‌های منفی دیرپا و تأثیر روایت‌ها و تبلیغات غربی قرار داشته و در نخبگان و افکار عمومی بازتاب یافته است. همچنین تحولاتی مانند فروپاشی اتحاد شوروی، جنگ اوکراین و فشارهای تحریمی غرب، این روابط را وارد فصل‌های جدید اما شکننده کرده‌اند. نگاه امنیتی سیاسی روسیه به خاورمیانه و ایران که در اولویت‌های پایین‌تر سیاست خارجی این کشور قرار دارد از موانع اصلی تعمیق همکاری‌های راهبردی و شکل‌گیری همکاری‌های اقتصادی و سیاسی پایدار است. افزون بر این، فروپاشی نظم‌های منطقه‌ای و جهانی و فشار تحریم‌های غربی در جهت‌دهی رفتار دو کشور نقش مهمی داشته‌اند. استادان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل بر ضرورت شناخت تاریخی و فرهنگی دقیق و پرهیز از تحلیل‌های ساده‌انگارانه و دوقطبی تأکید دارند و موفقیت در مدیریت این رابطه را در گرو رفتارشناسی واقع‌بینانه و غلبه بر ذهنیت‌های منفی تاریخی می‌دانند.

۲. محور منافع ملی و ژئوپلیتیک روابط ایران و روسیه

مطالعه منافع ملی و ژئوپلیتیک در روابط ایران و روسیه، تصویری متفاوت از روابط دو کشور ارائه می‌دهد. جایگاه ایران به‌عنوان بازیگری منطقه‌ای با ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی و منابع انرژی گسترده، آن را به شریکی بالقوه در معادلات منطقه‌ای و جهانی روسیه تبدیل کرده است. در برابر، روسیه نیز به‌عنوان قدرتی مؤثر در نظام بین‌الملل، بر امنیت و نقش منطقه‌ای ایران اثر مستقیم دارد. با وجود این، یافته‌های نوشتار نشان می‌دهد که همکاری دو کشور بیشتر در حوزه‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی مانند بحران سوریه، تهدیدهای مشترک و رقابت‌های منطقه‌ای شکل گرفته و از حوزه‌هایی مانند اقتصاد و تجارت غفلت شده است. از این‌رو روابط ایران و روسیه بیشتر تاکتیکی، دوره‌ای و وابسته به شرایط نظام بین‌الملل مانده است.

جدول ۴. تحلیل مضمون محور منافع ملی و ژئوپلیتیک روابط ایران و روسیه

مضمون فرعی	استادان و متون مربوط	شرح و گسترش یافته‌ها
مضمون فرعی	متقی (۵)، ظریف (۱۳)، دهقانی (۱۰، ۱۱)، کولایی (۳)	ایران سیاست «نه شرقی، نه غربی» را به‌عنوان راهبردی تاریخی و ریشه‌دار دنبال می‌کند. این سیاست به معنای پرهیز از وابستگی به هر گروه قدرت و حفظ استقلال راهبردی در تصمیم‌گیری‌های سیاست خارجی است.
حفظ استقلال و موازنه قدرت		

متقی و دهقانی تأکید می‌کنند که ایران باید با واقع‌بینی و موازنه‌گرایی در برابر روسیه و دیگر قدرت‌ها عمل کند. ظریف بر ضرورت مدیریت انتظارات و تمرکز بر منافع ملی در تعامل با روسیه تأکید می‌کند. کولایی بر اهمیت واقع‌بینی و اتکانشدن به روسیه اشاره می‌کند.		
روابط ایران و روسیه بیشتر تاکتیکی و ابزاری است. همکاری‌های دو کشور، به‌ویژه در حوزه‌های امنیتی و منطقه‌ای (مانند سوریه)، بیشتر موقتی و تابع شرایط بین‌المللی است. سنایی و کولایی بر نبود اتحاد راهبردی پایدار تأکید می‌کنند و ظریف روابط را بیشتر ابزاری و تابع منافع دوره‌ای دو طرف می‌داند.	کولایی (۲، ۳)، سنایی (۹)، ظریف (۱۳، ۱۴، ۱۵)	روابط تاکتیکی و نه راهبردی
ایران به‌عنوان قدرت منطقه‌ای برآمده، نقش فعالی در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی دارد. سجادی‌پور بر تأثیر وزن ژئوپلیتیکی ایران در روابط با کشورها تأکید دارد و ظریف موقعیت تنهایی ژئوپلیتیکی ایران را بر اتحاد و ائتلاف با کشورها از جمله روسیه تأثیرگذار می‌داند. دهقانی به نقش ایران در تغییر موازنه قدرت منطقه‌ای و بهره‌برداری از فرصت‌های ژئوپلیتیکی اشاره می‌کند. سلیمی بر قطعیت نداشتن روابط ژئوپلیتیکی دو کشور تأکید دارد.	سجادی‌پور (۱۷)، دهقانی (۱۱)، ظریف (۱۳)، سلیمی (۱۹، ۲۱)	جایگاه ژئوپلیتیکی ایران
تحریم‌های غرب علیه ایران و روسیه، عامل نزدیکی دوره‌ای، اما شکننده دو کشور است. این نزدیکی بیشتر موقتی بوده و روابط ایران و روسیه به‌شدت از تحولات ساختاری نظام بین‌الملل و رقابت قدرت‌های بزرگ تأثیر می‌پذیرد. کولایی و دهقانی به نقش تحریم‌ها در تقویت همکاری‌ها اشاره دارند و متقی آن را ناشی از سراب‌بودن سیاست غرب‌گرایانه می‌داند.	کولایی (۱، ۲)، متقی (۵)، دهقانی (۱۰)	تأثیر تحریم‌ها و نظام بین‌الملل

منبع: نویسنده

خلاصه مضمون: بررسی‌های استادان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ایرانی نشان می‌دهد که سیاست خارجی ایران برای حفظ استقلال راهبردی، موازنه‌گرایی میان شرق و غرب را در دستور

کار داده است، هرچند عواملی مانند تحریم‌های غرب و گاه ضعف در مدیریت انتظارات، این موازنه را با تغییر روبه‌رو کرده است. سیاست‌گذاران و اندیشمندان ایرانی تأکید می‌کنند که اتحاد راهبردی عمیق و فراگیر هرگز میان دو کشور نهادینه نشده است. همچنین نزدیکی ایران و روسیه بدون عبور از همکاری ابزاری و کوتاه‌مدت و حرکت به‌سوی مشارکت راهبردی پایدار، نمی‌تواند منافع ملی را به‌طور کامل تأمین کند؛ بنابراین سیاست خارجی ایران باید از واقع‌گرایی و انعطاف عملی برخوردار باشد. استادان و صاحب‌نظران بر این باورند که وزن ژئوپلیتیکی ایران در معادلات منطقه‌ای، فرصت‌ها و ظرفیت‌های مهمی برای تقویت جایگاه کشور ایجاد کرده است. با این همه، این فرصت‌ها دوره‌ای و شکننده‌اند و فقط در سایه سیاست خارجی متوازن، مدیریت انتظارات و پرهیز از یکجانبه‌گرایی می‌توان از آن‌ها بهره‌برداری بیشینه کرد. از دید نخبگان، آینده روابط دو کشور در گرو نگاه واقع‌گرایانه، بهره‌برداری هوشمندانه از موقعیت ژئوپلیتیک و حرکت به‌سوی همکاری‌های چندبعدی و چندجانبه است.

۳. محور چالش‌های شناختی در روابط ایران و روسیه

در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک، مؤلفه‌های شناختی نه عوامل حاشیه‌ای، بلکه متغیرهای واسطی هستند که شیوه تبدیل فشارهای ساختاری به رفتار سیاست خارجی را تعیین می‌کنند. از مهم‌ترین موانع تعمیق روابط ایران و روسیه، چالش‌های شناختی ریشه‌دار در سطح افکار عمومی، تصمیم‌گیرندگان و نخبگان است که بر رویکردها و سیاست‌گذاری‌ها اثر گذاشته‌اند. این چالش‌ها در قالب ذهنیت منفی، روس‌هراسی، کلیشه‌های تاریخی، انتظارات غیرواقعی، رویکرد دوقطبی و نگاه خیر و شر نمود یافته‌اند. بخش مهمی از این ذهنیت‌ها در تجربه‌های تلخ تاریخی و قراردادهای تحمیلی ریشه دارد؛ همچنین برخی توقع‌ها غیرواقعی و تحقق‌نیافتن آن‌ها، بی‌اعتمادی دیرینه را تشدید کرده است.

جدول ۵. تحلیل مضمون محور چالش‌های شناختی در روابط ایران و روسیه

مضمون فرعی	استادان و متون مرتبط	شرح و گسترش یافته‌ها
ضعف شناخت و روس‌هراسی	متقی (۴)، سلیمی (۲۱)، سجادیپور (۱۶، ۱۷)، ظریف (۱۳)	ذهنیت منفی و روس‌هراسی در ایران بیشتر نتیجه تجربه‌های تاریخی منفی است. متقی ریشه این ذهنیت را در بیگانه‌هراسی و تأثیر رسانه‌های غربی می‌داند. سجادیپور ضعف شناخت را از عوامل اثرگذار در سیاست خارجی ایران می‌داند و سلیمی بر برداشت‌های سطحی، نگاه خیر و

مضمون فرعی	استادان و متون مرتبط	شرح و گسترش یافته‌ها
		شری و نبود شناخت عمیق از منافع و رفتار روسیه تأکید می‌کند. ظریف هرگونه بهینه‌سازی نقش آفرینی ایران با گروه قدرت را مستلزم ادراک نسبت به چالش‌های شناختی می‌داند.
انتظارهای غیرواقعی و دوقطبی	ظریف (۱۵)، سلیمی (۲۱)، دهقانی (۱۲)، سنایی (۹)	نگاه «دوست یا دشمن» و انتظارات افراطی از روسیه، موجب نوسان در سیاست خارجی ایران شده است. ظریف و سلیمی توصیه می‌کنند که باید از خوشبینی یا بدبینی افراطی نسبت به روسیه پرهیز شود. سنایی بر ضرورت تعدیل انتظارات و پرهیز از دوقطبی کردن سیاست خارجی تأکید دارد. دهقانی بر مدیریت انتظارات و ایجاد نشدن اضطراب در روابط با روسیه تأکید دارد.
ضرورت رفتارشناسی روسیه	کولایی (۱)، متقی (۵)، ظریف (۱۵)، (۶)	برای موفقیت سیاست خارجی ایران، شناخت دقیق رفتار و منافع روسیه ضروری است. کولایی بر اهمیت تحلیل رفتار روسیه در تحولات مربوط به ایران تأکید می‌کند. ظریف بر لزوم آگاهی و تحلیل واقع‌بینانه نسبت به رفتار روسیه تأکید می‌کند. متقی تأکید می‌کند که برای موفقیت در سیاست خارجی، ایران باید رفتار روسیه را واقع‌بینانه و براساس منافع متقابل تحلیل کند.

منبع: نویسنده

خلاصه مضمون: بررسی‌ها نشان می‌دهد برداشت‌های نادرست و سطحی، نبود شناخت عمیق از منافع و تحولات روسیه و ناتوانی در تحلیل واقع‌گرایانه رفتار طرف مقابل، زمینه‌ساز سوء تفاهم‌ها و نوسان‌های سیاست خارجی ایران شده است. ضعف شناخت متقابل نیز در شکل‌نگرفتن اعتماد پایدار و مدیریت مناسب روابط دوجانبه نقش مهمی دارد و مانع شکل‌گیری روابط پایدار، متوازن و راهبردی می‌شود. استادان تأکید می‌کنند که عبور از چرخه انتظارات افراطی و برداشت‌های دوقطبی، مستلزم شناخت علمی و واقع‌گرایانه از روسیه، تعدیل انتظارات، پرهیز از برجسته‌گذاری‌های ساده‌انگارانه و تقویت پیوند دانشگاه و سیاست‌گذاری است. فقط از رهگذر این تغییر نگرش می‌توان امید داشت روابط ایران و روسیه بر مبنای منافع واقعی و درک متقابل، به‌سوی پایداری، رشد و همکاری هدفمند حرکت کند.

۴. محور فرصت‌ها و تهدیدها در روابط ایران و روسیه

روابط ایران و روسیه در فضایی پیچیده از فرصت‌ها و تهدیدهای ژئوپلیتیکی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی شکل گرفته است. ظرفیت‌های همکاری در حوزه‌هایی مانند انرژی، فناوری، تجارت، امنیت منطقه‌ای، دیپلماسی علمی و فرهنگی و مقابله با تروریسم، زمینه گسترش همکاری‌های متوازن را ایجاد می‌کند. این فرصت‌ها می‌تواند جایگاه بین‌المللی ایران را ارتقا دهد و امکان بهره‌برداری از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی و منابع داخلی را افزایش دهد. با وجود این، فشارهای تحریمی غرب، رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی، محدودیت‌های ساختاری، سوء تفاهم‌ها و شناخت ناکافی متقابل، این روابط را تحدید می‌کند. همچنین حساسیت فضای منطقه‌ای و بین‌المللی، امکان نوسان و تغییرهای ناگهانی در جهت‌گیری روابط ایران و روسیه را افزایش می‌دهد.

جدول ۶. تحلیل مضمون محور فرصت‌ها و تهدیدها در روابط ایران و روسیه

مضمون فرعی	استادان و متون مربوط	شرح و گسترش یافته‌ها
فرصت‌های همکاری	کولایی (۱، ۳)، دهقانی (۱۰، ۱۲)، ظریف (۱۳)، سلیمی (۲۰)، سنایی (۷)	ظرفیت‌های همکاری در حوزه‌های انرژی (نفت، گاز، نیروگاه‌ها)، امنیت منطقه‌ای (مقابله با تروریسم و بی‌ثباتی) و دیپلماسی عمومی، دیپلماسی علمی و روابط فرهنگی و دانشگاهی شناسایی شده است. کولایی بر اهمیت همکاری‌های اقتصادی و دهقانی و سنایی بر ضرورت همکاری‌های نظامی و امنیتی تأکید می‌کند. ضمن اینکه دهقانی مانند ظریف دیپلماسی عمومی و مدیریت تصویر و قدرت نرم را به منظور گسترش روابط با اهمیت می‌داند. سلیمی نیز دیپلماسی علمی را در خور توجه بیشتر می‌داند.
تهدیدهای ژئوپلیتیکی	دهقانی (۱۰، ۱۱)، سجادیپور (۱۷)، سنایی (۹)، کولایی (۱، ۳)	فشارهای ژئوپلیتیکی ناشی از رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تحریم‌های غرب، محدودیت‌های ساختاری روابط و شکنندگی همکاری‌ها از مهم‌ترین تهدیدها هستند. دهقانی به نقش تحریم‌ها و رقابت‌های منطقه‌ای در شکنندگی روابط اشاره می‌کند. سجادیپور بر رقابت‌های منطقه‌ای و محدودیت‌های ساختاری تأکید می‌کند. کولایی به اولویت پایین ایران در سیاست خارجی روسیه و نگاه امنیتی سیاسی روسیه به منطقه اشاره می‌کند. سنایی نیز تضعیف روابط با بخش‌های دیگر دنیا را حتی به سود بهبود روابط با شرق نیز نمی‌داند.

مضمون فرعی	استادان و متون مربوط	شرح و گسترش یافته‌ها
ضرورت مدیریت هوشمندانه	ظریف (۱۳)، (۱۴)، دهقانی (۱۲)، سجادیپور (۱۶)، متقی (۶) سنایی (۹)	استادان بر ضرورت کاربست سیاست متوازن، واقع‌بینانه و مبتنی بر شناخت متقابل برای بهره‌برداری از فرصت‌ها و کاهش تهدیدها تأکید دارند. ظریف بر لزوم مدیریت انتظارات و متقی و سنایی بر بهره‌برداری هوشمندانه از ظرفیت‌های همکاری تأکید می‌کند. سجادیپور نیز رویکرد جامع و نبود تقلیل‌گرایی را ابزاری مناسب برای مدیریت سیاست خارجی می‌داند.

منبع: نویسنده

خلاصه مضمون: یافته‌های نوشتار نشان می‌دهد که روابط ایران و روسیه از فرصت‌های گسترده همکاری در حوزه‌های انرژی، امنیت منطقه‌ای، فناوری، فرهنگ و دیپلماسی عمومی برخوردار است که می‌تواند به تقویت جایگاه ایران در میان قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی منجر شود. با وجود این بنابر نظر نخبگان، خطرهای ژئوپلیتیکی مانند تحریم‌ها، رقابت‌های منطقه‌ای، محدودیت‌های ساختاری و بی‌ثباتی محیط بین‌المللی، شکنندگی این همکاری‌ها را افزایش داده است. استادان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ایرانی بر این باورند که بهره‌برداری موفق از فرصت‌ها و کاهش تهدیدها مستلزم مدیریت هوشمندانه، کاربست سیاست خارجی متوازن، تقویت رویکرد واقع‌بینانه و شناخت دقیق از منافع و ظرفیت‌های دو طرف است. این رویکرد می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد تعادل در سیاست خارجی ایران و ارتقای کیفیت همکاری‌های دوجانبه در حوزه‌های راهبردی باشد.

تطبیق مضمون‌ها و ارائه راهکارها

۱. تطبیق مضمون‌ها

اکنون جدول تطبیقی مضامین و منابع را با توجه به جدول‌ها و شرح و گسترش یافته‌های چهار محور اصلی (تحلیل تاریخی، منافع ملی و ژئوپلیتیک، چالش‌های شناختی، فرصت‌ها و تهدیدها) ارائه می‌دهیم.

جدول ۷. تطبیق مضمون‌های محورهای اصلی استخراج‌شده نوشتار

محور اصلی	استادان و متون اساسی	نمونه مضامین و شاهدها
تحلیل تاریخی	کولایی (۱، ۲، ۳)، متقی (۴)، سجادپور (۱۶، ۱۷، ۱۸)، دهقانی (۱۱) سلیمی (۲۱)	ذهنیت منفی و روس‌هراسی (تجربه تاریخی و تبلیغات غربی)، تحولات ساختاری (فروپاشی اتحاد شوروی، جنگ اوکراین)، نگاه امنیتی سیاسی روسیه، بی‌اعتمادی تاریخی و بدبینی متقابل، تأثیر تحریم‌ها و فشارهای غرب، ضرورت رفتارشناسی و واقع‌بینی
منافع ملی و ژئوپلیتیک	کولایی (۱، ۲، ۳)، متقی (۵)، سنایی (۹)، دهقانی (۱۰، ۱۱)، ظریف (۱۳، ۱۴، ۱۵)، سجادپور (۱۷)، سلیمی (۱۹، ۲۱)	حفظ استقلال و سیاست «نه شرقی، نه غربی»، موازنه‌گرایی، روابط تاکتیکی و نه راهبردی (همکاری در سوریه)، جایگاه ژئوپلیتیکی ایران به‌عنوان قدرت منطقه‌ای، تأثیر تحریم‌ها و نظام بین‌الملل بر نزدیکی مقطعی اما شکننده ایران و روسیه
چالش‌های شناختی	کولایی (۱)، متقی (۴، ۵، ۶)، سنایی (۹) دهقانی (۱۲)، ظریف (۱۳، ۱۵)، سجادپور (۱۶، ۱۷)، سلیمی (۲۱)	ضعف شناخت و روس‌هراسی، انتظارات غیرواقعی و نگاه‌های دوقطبی (دوست یا دشمن)، ضرورت رفتارشناسی روسیه، لزوم پیوند دانشگاه و سیاست‌گذاری برای تحلیل دقیق‌تر و سیاست‌گذاری واقع‌بینانه
فرصت‌ها و تهدیدها	کولایی (۱، ۳)، متقی (۶) سنایی (۷)، (۹) دهقانی (۱۰، ۱۱، ۱۲)، ظریف (۱۳، ۱۴)، سجادپور (۱۶، ۱۷)، سلیمی (۲۰)	فرصت‌های همکاری در انرژی، امنیت منطقه‌ای، فناوری و دیپلماسی عمومی؛ تهدیدهای ژئوپلیتیکی ناشی از رقابت قدرت‌ها، تحریم‌ها، محدودیت‌های ساختاری و شکنندگی روابط؛ ضرورت مدیریت هوشمندانه و سیاست متوازن و واقع‌بینانه

منبع: نویسنده

تحلیل جامع یافته‌های نوشتار نشان می‌دهد روابط ایران و روسیه در روند تاریخی پرفرازونشیب، تجربه‌های تلخ، ذهنیت‌های منفی و چالش‌های ساختاری نظام بین‌الملل ریشه دارد. همچنین این رابطه در چارچوب نگرش واقع‌گرایی نوکلاسیک، تلاش برای حفظ استقلال راهبردی، موازنه‌گرایی و توجه به ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی شکل گرفته است. چالش‌های شناختی مانند روس‌هراسی، ضعف شناخت متقابل و نگاه دوقطبی، از مهم‌ترین موانع تعمیق روابط پایدار به شمار می‌روند. در برابر، فرصت‌های همکاری در حوزه‌هایی مانند

انرژی و وزن ژئوپلیتیکی ایران، امکان گسترش روابط دوجانبه و تقویت جایگاه ایران در نظام بین‌الملل را فراهم می‌کند. بر این اساس، می‌توان گفت فرضیه نوشتار به شیوه‌ای قابل دفاع و مستدل تأیید شده‌اند. شناخت تاریخی، فرهنگی و سیاسی عمیق، همراه با مدیریت هوشمندانه چالش‌ها و بهره‌برداری واقع‌گرایانه از فرصت‌ها، شرط توسعه روابط متوازن و پایدار ایران و روسیه است. این رویکرد می‌تواند برای تدوین سیاست خارجی واقع‌بینانه و مؤثر ایران در رویارویی با تحولات پیچیده جهانی و منطقه‌ای راهنمایی اساسی باشد و ضرورت پرهیز از نگاه‌های احساسی و ایدئولوژیک را تأیید کند.

۲. راهکارها و پیشنهادها

با توجه به چالش‌ها و فرصت‌های روابط ایران و روسیه، سیاست خارجی ایران باید در مسیر تقویت همکاری‌های هدفمند و مدیریت هوشمندانه تهدیدها حرکت کند. تجربه تاریخی، چالش‌های شناختی و تحولات ساختاری نشان می‌دهد بهبود شرایط موجود، مستلزم راهکارهایی مؤثر و چندبعدی است.

جدول ۸. راهکارها و پیشنهادهای شناسایی شده برای تقویت روابط ایران و روسیه

راهکار اصلی	طبقه‌بندی موضوعی	توضیح اجمالی	استادان و شماره متن	نمونه یا جمله اصلی استاد
پیوند دانشگاه و سیاست‌گذاری	نهادی علمی	ایجاد پل ارتباطی نظام‌مند میان مراکز پژوهش و دستگاه سیاست خارجی؛ استفاده مستمر از کارشناسان علوم سیاسی برای تحلیل دقیق‌تر تحولات روسیه و منطقه	کولایی (۳)، متقی (۵)، سجادپور (۱۶)، سلیمی (۲۰)	ارتباط ضعیف دانشگاه و سیاست‌گذاری مانع تحلیل واقع‌بینانه است (کولایی ۳)
تعديل انتظارات از روسیه	ادراکی سیاست خارجی	مدیریت توقع‌های سیاست‌گذاران و افکار عمومی؛ حرکت از انتظارات افراطی (دوست یا دشمن) به تحلیل واقع‌بینانه همکاری موضوع‌محور	ظریف (۱۳، ۱۵)، سنایی (۹)	اتلاف‌های موضوعی جای اتحاد دائمی را گرفته‌اند (ظریف ۱۳)؛ پرهیز از دوقطبی‌سازی (سنایی ۹)

راهکار اصلی	طبقه‌بندی موضوعی	توضیح اجمالی	استادان و شماره متن	نمونه یا جمله اصلی استاد
سیاست خارجی متوازن	راهبردی سیاست خارجی	حفظ استقلال و انعطاف؛ پرهیز از وابستگی کامل به روسیه یا غرب و بهره‌گیری واقع‌گرایانه از فرصت‌ها	متقی (۵)، دهقانی (۱۰)، کولایی (۳)	ضرورت تعامل‌گرایی و تعادل‌گرایی در روابط با جهان. دهقانی (۱۰)
تقویت دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای (تقویت قدرت نرم)	اجتماعی فرهنگی	استفاده از ظرفیت ایرانیان خارج کشور، تصویرسازی مثبت در منطقه و مقابله با ذهنیت منفی و روس‌هراسی	سلیمی (۲۰)، دهقانی (۱۲)، ظریف (۱۳)	دیپلماسی عمومی، قدرت نرم و استفاده از ایرانیان خارج کشور ضرورت امروز است. (دهقانی ۱۲)
تعامل و همکاری اقتصادی و منطقه‌ای	ژئوپلیتیک اقتصادی	استفاده بهینه از ظرفیت‌های اقتصادی و همکاری‌های منطقه‌ای با روسیه، پرهیز از اتکای یک‌جانبه و تعریف منافع مشترک ژئوپلیتیک	کولایی (۱)، سنایی (۳، ۷، ۹)، دهقانی (۱۰)	ضرورت تقویت همکاری اقتصادی با روسیه و پرهیز از تمرکز بر روابط سیاسی و امنیتی (کولایی ۱، ۳)
شناخت واقع‌گرایانه از روسیه	ادراکی تحلیلی	تحلیل عمیق و متوازن رفتار و منافع روسیه؛ اجتناب از پیش‌داوری تاریخی یا تحمیل تصویر ثابت	کولایی (۱)، ظریف (۱۵)، متقی (۵)	باید براساس شناختی واقع‌بینانه از روسیه با این کشور تعامل کنیم (ظریف ۱۵)
تقویت دیپلماسی علمی	اجتماعی فرهنگی	استفاده هدفمند از رسانه‌ها، استادان و دانشجویان در تبیین درست روابط و تقویت دیپلماسی علمی	دهقانی (۱۲)، سلیمی (۲۰)	ضرورت بهره‌برداری محیط‌های علمی دو کشور از یافته‌های فکری و دستاوردهای پژوهشی یکدیگر (سلیمی، ۲۰)

منبع: نویسنده

پیاده‌کردن راهکارهایی مانند ارتباط پایدار دانشگاه و سیاست‌گذاری، مدیریت واقع‌بینانه انتظارات و تقویت دیپلماسی عمومی و اقتصادی، می‌تواند کیفیت و پایداری روابط ایران و

روسیه را ارتقا دهد. این اقدام‌ها با کاهش آسیب‌پذیری در برابر رقابت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، امکان بهره‌برداری هوشمندانه از فرصت‌ها، کاهش تهدیدها و کاربست سیاست خارجی متوازن و مبتنی بر منافع ملی را فراهم می‌کند.

نتیجه

در این نوشتار با رویکردی کیفی، الگوی ادراکی نخبگان علوم سیاسی ایران از روابط ایران و روسیه را در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک بازسازی کرده‌ایم. یافته‌ها نشان می‌دهد تعامل تهران و مسکو، نه نتیجه مستقیم فشارهای ساختاری و نه اتحاد راهبردی همه‌جانبه، بلکه به‌وسیله میانجیگری ادراک نخبگان معناگذاری می‌شود. پیچیدگی‌های تاریخی، ذهنیت‌های انباشته، درک جایگاه ایران در نظم جهانی و محدودیت‌های قدرت ملی، به‌عنوان متغیرهای واسطه، فشارهای بیرونی را به الگوی «همکاری تاکتیکی پایدار همراه با احتیاط ساختاری» برمی‌گردانند.

نوآوری این نوشتار در تبیین سازوکار میانجی میان ساختار و کنش است که نشان می‌دهد چگونه ذهنیت نخبگان، جهت‌گیری پاسخ ایران به فشارهای نظام بین‌الملل را تنظیم می‌کند. در سطح سیاستی، یافته‌ها بیانگر این است که جهت‌گیری آینده این روابط، بیش از تحولات بیرونی، به شیوه بازتولید ادراک‌ها در فضای تصمیم‌سازی وابسته است. بنابراین آینده روابط در طیفی از سناریوها، از «استمرار همکاری تاکتیکی» تا «مشارکت راهبردی محدود»، در گرو تعامل ساختار بین‌المللی و فیلترهای ادراکی داخلی است. در نهایت، این مطالعه تأکید می‌کند که فهم دقیق روابط ایران و روسیه نیازمند عبور از دوگانه‌های ساده‌انگارانه و توجه هم‌زمان به فشارهای ساختاری و سازوکارهای ادراکی است؛ موضوعی که می‌تواند برای مطالعات آینده در حوزه سیاست خارجی ایران مبنایی تحلیلی فراهم کند.

منابع

فارسی

الله کولایی: کسانی که هنوز در فضای نظام دو قطبی سیر می‌کنند، متوجه تغییرات گسترده و عمیق نظام بین‌الملل نیستند/ روس‌ها به هیچ وجه مایل نیستند نوع رابطه ایران با آمریکا تحول پیدا کند (۱۳۹۷)، **جماران**، قابل دسترسی در: <https://www.jamran.news> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

جهان پرور، طاهره و محمدعلی ربانی (۱۳۹۸)، «سهم و کارکرد گفت‌وگوهای فرهنگی در مناسبات فرهنگی (با تأکید بر روابط فرهنگی ایران و روسیه)»، **سیاست و روابط بین‌الملل**، دوره ۳، شماره ۶، ۸۴-۶۹، قابل دسترسی در:

https://jpir.journals.umz.ac.ir/article_2805.html (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱).

دانشگاه علامه طباطبائی پیش‌تاز روابط علمی و تخصصی با دانشگاه‌های روسیه، (۱۳۹۷) **عطا، رسانه تحلیلی دانشگاه علامه طباطبائی**، قابل دسترسی در:

(تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵) <https://atna.atu.ac.ir/fa/news/261920>.

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۹۲)، **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: انتشارات سمت.

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و رضا ذبیحی (۱۴۰۳)، «ایران و نظم نوین جهانی؛ چالش‌ها و فرصت‌ها»، **فصلنامه روابط خارجی**، دوره ۱۶، شماره ۶۱، صص. ۲۶-۱، (doi: 10.22034/fr.2024.440842.1488).

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و سیدرضا موسوی نیا و فیروزه رادفر (۱۴۰۲)، «پیش‌ران‌های سیاسی و امنیتی نظام بین‌الملل تا سال ۲۰۳۰ و سناریوهای پیش روی ایران»، **فصلنامه سیاست خارجی**، دوره ۳۷، شماره ۱۴۸، صص. ۳۸-۵، قابل دسترسی در:

(تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱) https://fp.ipisjournals.ir/article_۷۱۲۳۵۱.html.

دهقانی: مهم‌ترین نقطه آسیب ما دیپلماسی عمومی است/ به سیاست خارجی فعال نیاز داریم/ ضرورت تقویت قدرت نرم کشور (۱۴۰۱)، **عطا، رسانه تحلیلی دانشگاه علامه طباطبائی**، قابل دسترسی در:

(تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵) <https://atna.atu.ac.ir/fa/news/304422>,

روایت ظریف از عشق و نفرت به روسیه، (۱۴۰۴) **خبرآنلاین**، قابل دسترسی در:

(تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵) <https://www.khabaronline.ir/news/2067390>,

سجادپور: سرشت سرنوشت‌ساز ایران و روسیه نیاز به تقویت در ابعاد مختلف دارد، (۱۳۹۷) **عطا، رسانه تحلیلی دانشگاه علامه طباطبائی**، قابل دسترسی در:

<https://atna.atu.ac.ir/fa/news/262388> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱).

سجادپور، سیدمحمد کاظم (۱۳۸۴)، «ژئوپلیتیک و سیاست خارجی ایران: تداوم و تغییر»، **فصلنامه ژئوپلیتیک**، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۳۱-۱۲۵، قابل دسترسی در:

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/250177> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱).

سجادپور، سیدمحمدکاظم (۱۳۹۷)، «چارچوبی مفهومی و فراگیر برای درک و تحلیل سیاست

خارجی ایران»، **فصلنامه سیاست خارجی**، دوره ۳۲، شماره ۴، صص. ۲۷-۴۲، قابل دسترسی در:

https://fp.ipisjournals.ir/article_34885.html (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱)

سلیمی، حسین (۱۴۰۳)، **هرمنوتیک و شناخت روابط جهانی**، تهران: رخ دادنو. سنایی، مهدی (۱۳۹۵)، **روسیه: جامعه، سیاست و حکومت**، تهران: انتشارات سمت. سنایی، مهدی و جهانگیر کرمی (۱۳۹۸)، «روند چندجانبه‌گرایی بین‌المللی و راهبرد شرقی ایران»، **فصلنامه سیاست خارجی**، دوره ۳۳، شماره ۱۳۰، صص. ۵۶-۲۵، قابل دسترسی در: https://fp.ipisjournals.ir/article_37086.html (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱).

ظریف، محمدجواد و ساسان کریمی (۱۴۰۲)، «ایران و چالش شناختی در تنوع معنایی اتحاد راهبردی در روابط بین‌الملل»، **نشریه مطالعات کشورها**، دوره ۱، شماره ۳، صص. ۴۸۷-۴۵۵ (doi: 10.22059/JCOUNTST.2023.360338.1038).

ظریف، محمدجواد و ساسان کریمی (۱۴۰۲ ب)، «چالش شناختی در مفهوم مخاصمه و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران در دوران گذار روابط بین‌الملل»، **چهارمین همایش بین‌المللی صلح و حل منازعه**، ۸ و ۹ خرداد، قابل دسترسی در:

<https://icpcr.ut.ac.ir/cnf/about?lang=fa> (تاریخ دسترسی در: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱).

علمدار، اسماعیل و الهه کولایی (۱۴۰۱)، «تحلیل ژئوپلیتیکی روابط ایران و روسیه پس از انقلاب اسلامی با تأکید بر نظریه توازن قوای مورگنتا»، **پژوهش‌های جغرافیای سیاسی**، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۱۱۹-۱۰۳ (doi: 10.22067/pg.2021.26929.0).

غنی، پرهام و عباسقلی عسگریان (۱۴۰۰)، «مانع‌های شکل‌گیری ائتلاف راهبردی جمهوری اسلامی ایران و روسیه؛ مطالعه موردی ائتلاف ایران و روسیه در بحران سوریه»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۴، شماره ۲۸، صص. ۲۴۹-۲۲۹.

(doi:10.22059/JCEP.2021.299709.449910)

فرشادگهر، ناصر، یاسر قائمی و لیلا جمور (۱۳۹۶)، «واکاوی روابط روسیه و جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر بحران سوریه»، **مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل**، دوره ۱، شماره ۲، ۱۶۵-۱۳۹ (doi:10.22080/JPIR.2017.1837).

کرپیندروف، کلوس (۱۳۹۳)، **تحلیل محتوا، مبانی روش‌شناسی**، ترجمه هوشنگ ناییب، تهران: نشر نی.

کولایی الهه و غفیفه عابدی (۱۳۹۷)، **جمهوری اسلامی ایران در ادراک‌ها و ایستارهای رهبران روسیه**، تهران: سازمان جهاد دانشگاهی.

- کولایی، الهه و هادی زرگری (۱۳۹۷)، «عوامل مؤثر در رویکرد روسیه به برنامه هسته‌ای ایران؛ از نیروگاه بوشهر تا برجام»، *تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص. ۶۰-۳۱، قابل دسترسی در: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1609653> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵)
- کولایی، الهه و میثم هادی پور (۱۳۹۹)، «تحلیل سیاست خارجی روسیه در قفقاز جنوبی بر پایه ژئوپلیتیک»، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، دوره ۱۳، شماره ۲، صص. ۶۶۴-۶۴۵، (doi: 10.22059/JCEP.2020.204960.449646)
- کولایی، الهه و پیمان کاویانی‌فر (۱۴۰۰)، «تأثیر عوامل بین‌المللی بر روابط اقتصادی ایران و روسیه»، *فصلنامه سیاست جهانی*، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صص. ۸۴-۶۳، (doi:10.22124/WP.2021.19833.2856)
- کولایی، الهه و سمیه زنگنه (۱۴۰۲)، «تأثیر جنگ اوکراین بر روابط ایران و روسیه»، *رهافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۵، شماره ۷۶، صص. ۵۶-۳۵، (doi: 10.48308/PIAJ.2024.233313.1442)
- کهرازه، یاسر (۱۳۹۷)، «رؤیای ابر قدرتی سخت‌افزاری و واقعیات جهان نو؛ ادراک تاریخی برزندینگ و تصویر ملی روسیه در ایران»، *علوم سیاسی*، دوره ۱۴، شماره ۴۲، صص. ۲۱۳-۱۸۷، قابل دسترسی در: <https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/138039> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱)
- متقی، ابراهیم و زهره پوستین چی (۱۳۹۰)، *الگو و روند در سیاست خارجی ایران*، تهران: انتشارات دانشگاه مفید.
- متقی، ابراهیم و زهره پوستین چی و سعید مجردی و امیر حیات مقدم (۱۳۹۳)، «عمل‌گرایی راهبردی در روابط جمهوری اسلامی ایران و روسیه»، *فصلنامه راهبرد دفاعی*، دوره ۱۲، شماره ۴۶، صص. ۱۴۷-۱۱۷، قابل دسترسی در: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱)
- میرفخرایی، سیدحسن (۱۴۰۳)، «مؤلفه‌های ساختاری تأثیرگذار بر مدل روابط ایران و روسیه (۲۰۲۳-۲۰۱۵)»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، شماره ۱۳، دوره ۵۱، صص. ۱۹۸-۱۶۷، (doi: 10.22054/qpps.2024.76824.3340)
- میزگرد «نگاه به شرق»/ متقی: چرا الگوی رفتاری ایران و روسیه تغییر کرد؟ (۱۳۹۷)، *خبرگزاری تسنیم*، قابل دسترسی در: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/05/02/1783312>

(تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

نشست اختصاصی ایراس: ایران با کدام روسیه طرف است؟ سنایی: هنوز در چارچوب ستیزش یا پرستش به امر خارجی نگاه می‌شود (۱۴۰۰) ایراس، قابل دسترسی در: <https://www.iras.ir> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

نشست بررسی «روایت و تحلیل ایرانی از تاریخ تحولات روسیه». (۱۴۰۴) ایراس، قابل دسترسی در: <https://www.iras.ir> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

نوروزی، نورمحمد و فرشاد رومی (۱۳۹۳)، «چشم‌انداز روسی به روابط ایران و روسیه (۱۳۹۲-۱۳۸۴)»، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، دوره ۳، شماره ۱، صص. ۱۱۷-۹۳. (doi: 10.22067/jipr.v3i15.38866).

واکاوای تقابل راهبردها در غرب آسیا و تأثیر وزن ژئوپلیتیکی ایران بر روابط میان کشورهای منطقه (۱۳۹۵)، مرکز آینده پژوهی جهان اسلام، قابل دسترسی در: <https://iiwfs.com> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

ولی‌زاده، اکبر و سمیه کاظمی (۱۴۰۰)، «تأثیر مؤلفه‌های فرهنگ راهبردی بر روابط دوجانبه و منطقه‌ای ایران و روسیه»، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۵، شماره ۱، صص. ۴۱۰-۳۸۷. (doi: 10.22059/JCEP.2022.337629.450051).

همایش سالانه انجمن علوم سیاسی / ظریف: حمایت از مقاومت از قدرت‌های معنایی ایران است (۱۴۰۲)، روزنامه ایران، قابل دسترسی در: <https://www.magiran.com/article/4497075> (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵).

English

Braun, Virginia, and Victoria Clarke (2006), "Using Thematic Analysis in Psychology". **Qualitative Research in Psychology**, Vol. 3, No. 2, pp 77-101, (doi: 10.1191/1478088706qp063oa).

Christensen, Thomas J. and Jack Snyder (1990), "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity". **International Organization**, Vol. 44, No.2, pp 137-168, (doi: 10.1017/S0020818300035232).

Flick, Uwe (2009), **An Introduction to Qualitative Research**, London: SAGE Publications.

Hsieh, Hsiu-Fang, and Sarah E. Shannon (2005), "Three Approaches to Qualitative Content Analysis", **Qualitative Health Research**, Vol. 15, No. 9, pp. 1277-1288, (doi: 10.1177/1049732305276687).

Koolae, Elaheh and Somayyeh Zangeneh (2023), Iran-Russia Relations after the

- Ukraine War”, **International Studies**, Vol. 20, No. 78, pp. 81-101, (doi: 10.22034/ISJ.2023.402839.2027).
- Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Eds.). (2009), **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rathbun, Brian (2008), “A Rose by any other Name: Neoclassical Realism as the logical and Necessary Extension of Structural Realism”, **Security Studies**, Vol. 17, No. 2, pp. 294-321, (doi: 10.1080/09636410802098917).
- Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro and Steven E. Lobell (2016), **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press.
- Rose, Gideon (1998), “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, **World Politics**, Vol. 51, No. 1. pp. 144-172, (doi: 10.1017/S0043887100007814).
- Salimi, Hossein and Najmیه Pour Esmacili (2022), “The Future of the Regional System of the Middle East and the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran”, **Geopolitical Quarterly**. Vol. 18, No. 4, pp. 116-150, (doi: 20.1001.1.17354331.1401.18.68.6.8).
- Schweller, Randall L. (1998), **Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest**, New York, NY: Columbia University Press.
- Schweller, Randall L. (2006), Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power. In **Unanswered Threats**, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Snyder, Jack (1991), **Myths of Empire: Domestic Politics and International ambition**, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Wohlforth, William C. (2014), The Stability of a Unipolar World. in: **The Realism Reader** (pp. 383-395), London: Routledge.
- Schreier, Margrit (2012), **Qualitative Content Analysis in Practice**, London: SAGE Publications.
- Zakaria, Fareed (1999), **From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role**, Princeton, NJ: Princeton University Press